

A FÜZÉRI VÁR ENTERIÓRJÉNEK REKONSTRUKCIÓJA

DR. LUKÁCS ZSÓFIA

„Itt Füzéren több dolog is szerencsésen alakult. Bár a falak jórészt elpusztultak, a gondos régészeti feltárás és a régészek alapos levéltári kutatómunkája lehetővé tette az épületek falainak, térszerkezetének hiteles rekonstrukcióját, a felkutatott és feldolgozott várleltárak pedig a belső berendezés rekonstrukcióját segítették. Azaz megszületett egy lehetőség, hogy egy szinte teljes egészében elpusztult várat teljes egészében egy adott kor állapotának megfelelően építsünk vissza.

A vár belső berendezésének rekonstrukciója, bizvást mondható, hogy egyedülálló az országban. Kevés olyan hely van Európában is, ahol egy adott korra jellemző berendezést lehet tanulmányozni a pincétől a padlásig.”

Dr. Lukács Zsófia DLA Építész tervezőművész, nevéhez fűződik a vár enteriőrjének rekonstrukciója. Füzér dekódolva címmel jelentette meg tapasztalatait, könyvéből megismerhetjük a külföldi példákat és az egyes tárgytipusokat.

Ritka, hogy egy műemlék épület belső tereiről szó esik. Sokszor a tervtanácsokon sem jut idő vagy figyelem arra, mi is kerül egy műemlék épület falai közé. Ez tulajdonképpen nem is csoda: a mobília az, amelyet, ha akarunk, eltávolítunk, ha akarunk, megtartunk – az épületet nem változtatja meg. A füzéri vár esetében másként alakult a helyzet. A vár falainak visszaépítése lehetőséget teremtett egy eddig egyedülálló feladatra: a 17. századi belső terek rekonstrukciójára, melyek szerves és elválaszthatatlan részét képezik a várnak.

Régóta húzódik Füzér ügye, nem is tudjuk pontosan, mióta. Az elpusztult vár helyreállításának alapforrásai a régészek mindenre kiterjedő több mint négy évtizedes munkája mellett a pusztulást megelőző fél évszázad alatt keletkezett várleltárak voltak, melyek 3-10 évente precízen rögzítették a bútorok élettörténetét. Ezek feldolgozását még Simon Zoltán régész kezdte el, nekem 2005-ben „csak” ezeket kellett megismernem. Mégis, az azóta eltelt idő nagy része a 17. századi szöveg újból és újból értelmezésével telt, hogy a végeredmény az inventáriumokban, azaz a leltárakban megőrzött információ dekódolása, tárgyi megjelenítése, „rekonstrukciója” lehessen. A rekonstrukció szó ez esetben magyarázatra szorul. Enteriőrök esetében vajmi ritkán lehet valódi helyreállításról beszélni, középkoriakról pedig lehetetlen, hiszen nem tudjuk pontosan, hogyan néztek ki eredetileg. Doverben a 13. századi királyi udvar típusa látható, Visegrádon a 15. század főúri rangú belső terek jellegzetességei, Kismánán egy tipikus várkapitányi lakószobát tanulmányozhatunk. Minden, az utóbbi időben megvalósult enteriőr egy típus megjelenítése, ahol a pontos részletfor-

mákat másolatokkal érzékeltetik, a tárgyak elrendezését korhű ábrázolások alapján építik vissza. Füzér esetében viszont rendelkezésre álltak az inventáriumok, így a terek közel nyolcvan százalékát ezek megnevezései alapján tudtuk rekonstruálni, tehát minden eddiginél pontosabb helyreállítás készítésére nyílt lehetőség.

Az elképzelés igen korán megszületett. Már Oltai Péter építésztervező 2006-os koncepciótervében is szerepelt a terek inventáriumok alapján történő berendezése. Javaslatomra nemcsak a palotaterék, hanem a kiszolgálóterek, a pincék, a konyha bemutatása is bekerült a programba. Amikordöntés született a vár teljes rekonstrukciójáról, 2013-ban ez a koncepció kiteljesedett. A célunk az volt, hogy a pusztulás előtti vár állapotát, életét minél teljesebben mutathassuk be. Dr. Várkonyi Gáborral, a kiállítás kurátorával bő másfél évig gondolkodtunk, hogy milyen elvek mentén készítsük el a helyreállítást. Ebből most csak az enteriőröket érintő kérdéseket mutatom be. A legfontosabb a teljesség szándéka volt. Célként tűztük ki, hogy a jelentéktelenebb helyiségektől kezdve a legszebbekig minden helyiségtípust a saját „berendezése” magyarázzon, együttesen világítva meg a korabeli vár működését. Fontos kérdés volt a tárgyi világ tisztázása is. A leltárak csak a jogilag a várhoz tartozó tárgyakat sorolták fel, az esetlegesen magántulajdonban levő dolgokat (például ruhásláda vagy szakács által biztosított eszközök) nem. A terek funkciójának megértéséhez viszont szükség volt néhány jelzésértékű elemre. Így kerülhettek be ebbe a körbe a női és férfiszárnyat jelképező öltözetrekonstrukciók, az étkezés helyét jelölő tányérok, az ágyakba

a stilizálás, utalás nem tűnt jó megoldásnak, sokakat tévútra vitt volna. Az egyszerű bútormásolatok készítése is rossz megoldásnak tűnt, hiszen több, az inventáriumokban említett tárgytypusból nincsen megmaradt darab (a múzeumi kölcsönzés eleve kizárt volt a műtárgyvédelem megoldhatatlan kötelezettségei miatt). Végül az igen nagy és aprólékos munkát igénylő megoldás mellett döntöttünk: bútormásolatokkal és bútorrekonstrukciókkal (több előkép alapján, a felhasznált szerkezeteket és alapanyagokat figyelembe véve készítettük el a kiállítást. A korra, területre és társadalmi helyzetre jellemző berendezési sémát határoztuk meg a bútorok használati módjának, eredeti kontextusának figyelembevételével. E téren lényegileg tértünk el Diósgyőrtől, ahol a középkori bútorok formájukkal idézik a kort és teremtik meg a miliőt, így ezt nem lehet rekonstrukciónak tekinteni, Füüzéren viszont sikeres kísérletet tettünk erre.

A bútorrekonstrukciók felületeinek meghatározásánál igyekeztünk a leltárakból megismerhető állapotokat bemutatni: ahol újonnan készített berendezést sejtettünk, ezt a frissességet követeltük meg, ahol vélhetően már fél évszázada használt, kopott darabokról volt szó, ott azt kívántuk érzékeltetni. A kiviteli tervek a kiállítási forgatókönyv és pontos eszközlista alapján készültek el. Az egyes tárgyak rekonstrukciójához szinte minden forrást felhasználtunk: írott, képi és tárgyi analógiákat, nyelvészeti elemzést, régészeti leleteket. Nemcsak a közeli és távolabbi múzeumok bútoranyagát vizsgáltuk (Kassa, Sárospatak, Nemzeti Múzeum, Nagytétényi Kastélymúzeum, Vöröskő stb.), hanem a korból fellelhető magyar vonatkozású, valamint a hazai bútorművészre hatással levő német ábrázolásokat is. A legnehezebb feladat magának a leltárnak az értelmezése volt. Gyakran egyszavas megjelölésből kellett a kontextus és analógiák alapján megtalálni a megfelelő előképeket. Külön

a párnák és paplanok, a falakra a szőnyegek és kárpitok, mely utóbbiaknak csak tartórúdjaikat sorolta fel a leltár.

Sok gondolkodás előzte meg a bútorok rekonstrukciós szintjének meghatározását. Többféle elképzelésünk is volt: stilizáljunk? Készítsünk tömegrekonstrukciókat? Meglevő bútorok évszázados kopottságát magán viselő másolatokat? Bútorszerkezetet láttató, néhol preparált idézeteket? Mivel a 17. századi enteriorművészetet lényegében senki sem ismeri, hiszen sehol sem tanulmányozható,

Pohárszék rekonstrukciója

odafigyeltünk a készítés technológiájára is. A tervekhez egy technikatörténeti útmutatót is melléeltünk, amely nemcsak a korabeli kézműves eljárásokat mutatta be, hanem azokat a mai eszközökkel való megvalósíthatóságát is, recepteket, felületek analógiaképeit stb. Maguk a tervek már eleve tartalmazták nemcsak a főbb méreteket, hanem minden szabálytalanság, kívánt esetlegesség, kopottság meghatározását is. A közel egyéves munka nyomán elkészült a több mint száz bútor és tárgy gyártmányosintű terve, közbeszerzésre alkalmas leírása.

Az enteriőr nemcsak a bútorokból és tárgyakból áll össze. Nagyon fontos a padló, a falak és a mennyezet kialakítása is. Építésztervező kollégám ebben nagy segítségemre volt: szinte minden javaslatomat és kérésemet segítette, továbbgondolta, megvalósította. Így készülhetett el a felső zöld ház 16. századi divat szerint készült indás festése Árva várának mintája alapján, a mennyezeti gerendamezők a kort idéző, lehetőségeken felüli díszítése, a falak kanálhátas vakolása is.

A közbeszerzési eljárás mai rendszere ismét nagy kihívás elé állította a kivitelezőket. Szűk

három hónap állt rendelkezésre a rengeteg precíz munkát igénylő, jobbra kézműves technikával készülő berendezés előállítására és elhelyezésére az építési nedvességet árasztó terekben. Nagy szükség volt a gondos ütemezésre és a megrendelő várgondnokság mindig helyszínen levő, mindenre kiterjedő figyelmére. Külön dicséretet érdemel a kivitelező Bács Generál Kft., amely a bútorok elkészítését vállalta, és nagyjából sikeresen oldotta meg a feladatot a rendkívül szűk határidő ellenére is. Ehhez persze szükség volt a tervek a megrendelő által megkövetelt, már-már túlzottan aprólékos kidolgozottságára is, de megértte. Az ötvös-, üveg- és kerámiatárgyak kivitelezése is a rekonstrukcióhoz legjobban értők kezébe került. Sajnálatos módon a textilek esetében anyagi okokból kompromisszumot kellett kötni, de így is megvillan néhány nagyszerű megoldás, amely felelteti a hiányosságokat. Az ünnepélyes megnyitáson méltán lehetettünk elégedettek a végeredménnyel, hiszen mindenki jóval többet teljesített az elvártnál, igaz szívvel és lélekkel dolgozva azon, hogy hiteles kép táruljon a látogatók elé.